

Nieuwe vormen van stedelijk groen tegen het licht gehouden

Tijdens mijn studie landinrichtingswetenschappen raakte ik meer en meer geïnteresseerd in de relatie tussen mens en omgeving en hoe daar mee omgegaan (kan) worden in het ontwerp. Dit afstudeervak sluit daar uitstekend bij aan: wat zijn de wensen van bewoners over het groen in hun woonomgeving en kunnen ruimtelijk efficiënte oplossingen naar tevredenheid van bewoners worden toegepast? In samenwerking met Alterra en de vakgroep landschapsarchitectuur is geprobeerd een antwoord te formuleren op deze vraag.

Janneke Grasman
Afgestudeerde Landschapsarchitectuur
jannekegrasman@hotmail.com

Nederland is klein? Denk groot! Deze leus van het ministerie van VROM vat in vijf woorden precies samen waar het in de ruimtelijke ordening van Nederland op dit moment om draait: de grote druk op de ruimte in ons kleine land. Met name de woningbouwsector legt een forse claim op de ruimte in Nederland. Door diverse ontwikkelingen zoals het toenemende aantal huishoudens, een groeiende Nederlandse bevolking en een vraag naar meer leefruimte, is meer oppervlakte voor wonen gewenst. Om tot 2030 in de groeiende woningbehoefte te kunnen voorzien is nog ongeveer 77.500 hectare grondoppervlak nodig; wanneer rekening wordt gehouden met de feitelijke kwaliteitsvraag is dat zelfs zo'n 85.000 hectare (Ministerie van VROM, 2004).

Die kwaliteitsvraag is niet te onderschatten. Nederlanders hechten steeds meer waarde aan een prettige woon- en leefomgeving. Uit het meest recente Woningbehoefte-onderzoek van het ministerie van VROM (2004) blijkt dat de meeste mensen een groene woonomgeving belangrijker vinden dan bijvoorbeeld veiligheid of de nabijheid van voorzieningen.

In de leus van het ministerie van VROM zit ook een manier verscholen om deze problematiek aan te pakken: "*denk groot*", te interpreteren als een variant op het welbekende "kijk verder dan je neus lang is", die het vakgebied aanspoort te zoeken naar nieuwe, innovatieve en creatieve oplossingen voor conflicterende belangen in de ruimtelijke ordening.

Er zijn in Nederland al diverse voorbeelden te vinden van ruimtebesparende oplossingen in de woningbouw, waarbij ook nadrukkelijk aandacht is besteed aan de groene omgeving. Door een aantal ervan eens tegen het licht te houden, kan wellicht de huidige insteek bij het ontwikkelen van dergelijke woonbuurten worden getoetst. Volgen we als vakgebied een juiste koers? Welke lessen kunnen we trekken en waar moeten we (meer) aandacht aan besteden?

De geschiedenis leert ons dat we al de-

cennia lang op zoek zijn naar de meest geschikte woonvorm. Afhankelijk van op dat moment heersende inzichten en trends in de ruimtelijke ordening en wonen, wordt er een woonmilieu gecreëerd. Ebenezer Howard was de eerste die met zijn "tuinstadgedachte" een concept had uitgedacht voor de ontwikkeling van een woonomgeving. Ingegeven door de op dat moment belabberde, bijna mensonterende woonomstandigheden van vele stedelingen, heeft hij gezocht naar een woontypologie waarbij de mens in een gezonde omgeving kan wonen. De tuinsteden van Howard vormen nu, een eeuw later, nog steeds geliefde woonmilieus, wat niet gezegd kan worden van de naoorlogse wijken uit de jaren '50 en '60.

De bewoners aan het woord

In de loop der jaren zijn succesvolle en minder succesvolle woonwijken ontwikkeld. Het succes van een woonwijk wordt voor een belangrijk deel bepaald door de waardering van de woonkwaliteit door (potentiële) bewoners van een wijk. Het woord is daarom aan de bewoners. Wat vinden zij eigenlijk van hun nieuwe, innovatieve woonomgeving? Bewoners van dergelijke nieuwbouwbuurtten hebben immers ongetwijfeld een oordeel over hun woon- en leefomgeving, hoewel zij zelf misschien niet eens beseffen dat het op bijzondere wijze is vormgegeven.

De groene woonomgeving staat hierbij centraal. Niet alleen omdat groen wonen zo belangrijk wordt gevonden door Nederlanders, maar vooral ook omdat diverse studies erop lijken te wijzen dat een groene woonomgeving positieve effecten heeft op de gezondheid van mensen.

Anders valt in de smaak

Om een helder beeld te krijgen van de groene woon- en leefomgeving, zijn bewoners uit drie verschillende buurten benaderd: het Sint Elisabeth Gasthof in Arnhem, het Vondelparc in Utrecht, en de Waalsprong in Lent.

Het straatprofiel wordt niet langer gedomineerd door blik.

Vondelparc Utrecht: auto's worden ondergronds geparkeerd en privé voortuinen zijn weggelaten ten behoeve van het gemeenschappelijke park.

In tegenstelling tot de andere buurten is de Waalsprong in Lent niet op een innovatieve manier vormgegeven. Deze buurt dient als referentie voor de andere buurten om een goede vergelijking mogelijk te maken. De andere buurten zijn geselecteerd naar aanleiding van de verhouding tussen privaat en openbaar groen en de manier waarop daar steeds verschillend invulling aan is gegeven.

Uit het onderzoek komt naar voren dat het merendeel van de respondenten (79%) tevreden is over het groen in zijn/haar woonomgeving. Maar tussen de buurten blijkt wel een duidelijk verschil te bestaan: de bewoners van het meer traditioneel opgezette Waalsprong zijn veel minder positief over het groen in hun woonomgeving dan de bewoners van de overige buurten dat zijn. Het oordeel over het groen in de Waalsprong verschilt zelfs significant in negatieve zin ten opzichte van andere buurten. Het lijkt er dus op dat de nieuwe vormen van stedelijk groen en van stedenbouw goed in de smaak vallen, in ieder geval beter dan de meer traditionele opzet. Wellicht is nu echt de tijd aangebroken om de traditionele manier van woningbouw en stedenbouwkunde los te laten en verder te gaan met deze nieuwe manier, waar bijvoorbeeld de auto's ondergronds geparkeerd worden en dus niet meer het straatbeeld bepalen. De buurt kan hierdoor veel compacter gebouwd worden, omdat er geen rekening meer gehouden hoeft te worden met auto's in

het wegprofiel, enkel nog voor mogelijkheden om te wandelen en te fietsen. In het Vondelparc zijn die mogelijkheden geïntegreerd in een park, dat direct aan de woningen grenst. Hier zijn zelfs de afzonderlijke voortuinen weggelaten ten faveure van een gemeenschappelijk park. Hoewel op een iets kleinere schaal, is een dergelijk concept ook in Arnhem toegepast: hier zijn de rijen woningen direct aan een gemeenschappelijk plein gelegen.

Kwaliteit is belangrijk

Als verder wordt ingezoomd op het eindoordeel van de bewoners, blijkt dat zij zich bij hun oordeel door een drietal aspecten laten leiden: uiterlijk, gebruiksmogelijkheden en diversiteit. Bewoners waarderen het buurtgroen als het er netjes en aantrekkelijk uitziet, als het mogelijkheden biedt ter ontspanning (voor henzelf of de kinderen) en als het divers is in kleurgebruik, soortenrijkdom et cetera.

Met andere woorden, de bewoners hechten vooral waarde aan de *kwaliteit* van het groen, meer dan aan de kwantiteit. En die kwaliteit van het groen wordt voor hen in belangrijke mate bepaald door de drie genoemde aspecten: uiterlijk, gebruiksmogelijkheden en diversiteit. Is dit dan zo verwonderlijk? Ja. In de laatste decennia is vooral gedacht dat hoe meer groen er aangelegd wordt, hoe beter dat is en des te meer tevreden de (toekomstige) bewoners zullen zijn.

Natuurlijk zit hier een zekere kern van waarheid in, maar er wordt voorbijgegaan aan een, zo blijkt nu, veel belangrijker aspect van het groen: de kwaliteit. Pas als de kwaliteit gegarandeerd is, gaat de stelling op dat meer groen ook tot meer tevredenheid zal leiden. Compact bouwen hoeft dus geen negatief effect te hebben op het (openbare) groen en de woon- en leefkwaliteit van de bewoners.

Uit het onderzoek blijkt zelfs dat de respondenten in Utrecht en Arnhem meer tevreden waren over de hoeveelheid groen ten opzichte van het aantal bewoners en ten opzichte van de hoeveelheid bebouwing, dan de bewoners van de Waalsprong, terwijl juist die wijk zich profileert als dé wijk voor "stedelijk wonen in de vrije natuur" (Waalsprong, 2005). In de Waalsprong hebben de bewoners, vergeleken met de andere buurten, het meeste privaatgroen en is en wordt er behoorlijk wat openbaar groen gerealiseerd.

Dat dit openbare groen van mindere kwaliteit is, wordt waarschijnlijk mede veroorzaakt doordat de gemeente Nijmegen die het groenonderhoud moet plegen in de Waalsprong (en de rest van de gemeente). De bewoners van het Sint Elisabeth Gasthof en de bewoners van het Vondelparc hebben het groenbeheer daarentegen in eigen hand. Door zelf voor het onderhoud te zorgen of door het uit te besteden aan een hoveniersbedrijf, zorgen de bewoners dat het

groen in hun woonomgeving in een goede conditie blijft.

Identiteit

Dat de kwaliteit van een woonomgeving zo belangrijk is, past in de lijn der maatschappelijke ontwikkelingen, die de laatste jaren niet alleen in de woningbouw zichtbaar is. Naast de toenemende aandacht voor kwaliteit speelt de toenemende regionalisering, als reactie op de globalisering, mogelijk een belangrijke rol. In de laatste decennia is door vele technologieën de (belevings-) wereld van mensen steeds groter geworden.

Als reactie hierop zijn mensen nu weer op zoek naar hun eigen plek in het geheel en hun eigen identiteit (Van Dam et al., 2002). De innovatieve woonbuurten dragen bij aan deze zoektocht. Door het speciale karakter en de opzet van de buurt wordt een eigen sfeer en identiteit gecreëerd waar bewoners zich tot aangetrokken voelen, maar waarmee de buurt zich ook onderscheidt van de rest van de wijk.

Uit het onderzoek kwam dit aspect ook sterk naar voren. De bewoners van het Sint Elisabeth Gasthof en het Vondelparc vinden dat hun buurt een sterke

identiteit heeft (respectievelijk 88% en 97%) en voelen zich ook aangetrokken tot hun buurt (respectievelijk 77% en 90%), in tegenstelling tot de bewoners van de Waalsprong. Daar vond slechts 39% van de respondenten dat de buurt een eigen identiteit had en voelde slechts 30% zich aangetrokken tot de buurt.

In de opzet van de buurt komt dit ook heel duidelijk naar voren. Het Vondelparc en het Sint Elisabeth Gasthof zijn duidelijk als eenheid te onderscheiden van hun omgeving, waar de Waalsprong meer een eenvormige wijk is, aansluitend bij het bestaande dorp.

Ook hier verdwijnen geparkeerde auto's uit het straatbeeld.

Sint Elisabeth Gasthof in Anhem: woningen zijn direct gelegen aan een gemeenschappelijk plein.

De toekomst

We zijn een goede weg ingeslagen met de manier waarop we deze nieuwe, innovatieve woonbuurten hebben ontwikkeld. Een hoge mate van tevredenheid heeft de overhand in deze woonwijken en ten opzichte van een recent gebouwde traditioneel opgezette buurt, komen ze veel positiever naar voren. De buurten geven ook aan dat best op een compacte manier woningen gebouwd kunnen worden zonder dat daarbij de woonomgeving aan kwaliteit inboet.

De nieuwe, innovatieve buurten vervullen indirect twee wensen die, waarschijnlijk onbewust, bij mensen in Nederland leven: het belang dat aan kwaliteit gehecht wordt en de wil zich te onderscheiden van de rest. In de nabije toekomst moet daarom ook gezocht worden naar woonomgevingen die zowel onderscheidend als van goede kwaliteit zijn. Samen met de beperkte beschikbaarheid van ruimte, levert dat een interessante ontwerpogave op. Om kwalitatief hoogwaardig groen te kunnen realiseren zal het wel een integraal onderdeel van het planproces moeten zijn. Nederland is klein? Denk dan eens aan kwaliteit in plaats van kwantiteit!

Literatuur

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (2004) Nota Wonen. Van Dam et al. (2002) Twee handen vol trends: een verkenning naar trends in de samenleving. Waalsprong (2005) Internet: www.waalsprong.nl

Summary

"The Netherlands are small. Think large!" This slogan of the Dutch ministry of Spatial planning (VROM) clearly states that we need to search for new, creative and innovative solutions for building dwellings in this cramped country.

This isn't just a quantitative aspect; the quality of the required building demand should not be underestimated, because people appreciate a pleasant living area, especially a *green* living area.

Waalsprong in Lent (Nijmegen): veel openbaar groen maar van lage (gebruiks)kwaliteit

Different examples of creative space-saving, green solutions can be found in the Netherlands. The success of these neighbourhoods depends strongly on the opinions of the inhabitants. What is their opinion about their innovatively build green neighbourhood? People living in these special neighbourhoods were questioned and the results showed that the contentedness of the respondents strongly depends on the quality of green elements in the living area, more than on quantity. Quality of green space is determined by the following factors: appearance, usefulness and diversity. Residents

appreciate the green space in their neighbourhoods when it looks tidy and attractive, if it offers possibilities to relax (for themselves as well as their children) and it shows a diversity of colours, species etc.

Quality of green space together with a distinguishing town planning and architecture should be the receipt for our new neighbourhoods in the future. The lack of space and the pursuit for high quality green should be taken in high regard during the design process, so that a maximum level of satisfaction can be reached for the people who are going to live there.